

IZVOARE DOCUMENTARE PENTRU CERCETAREA PROBLEMEI RESURSELOR ALIMENTARE ȘI A PREȚURILOR ÎN MOLDOVA SECOLULUI AL XVIII-LEA

Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU

Așa cum remarca cunoscutul istoric român Ștefan Lemny în lucrarea sa *Sensibilitate și istorie în secolul XVIII românesc* „dincolo de toate circumstanțele ce marcau existența, un fapt rămâne sigur, oricât de prozaic ar suna: oamenii trebuiau să se hrănească și grija pentru această necesitate ocupa un loc însemnat în desfășurarea unei zile”. Astfel, asigurarea resurselor alimentare ale populației laice, dar și a membrilor comunităților monahale, ale elitelor sociale și ale oamenilor de rând din Moldova secolului al XVIII-lea și prețul plătit pentru procurarea acestora constituia un aspect esențial al vieții cotidiene, iar izvoarele documentare oferă un tablou relevant referitor la acest aspect.

Produsele alimentare locale sau cele aduse din țări străine erau procurate din piețele orașelor și din prăvălii. Unele produse erau cumpărate din locuri special amenajate, cum ar fi scaunele de carne, care erau folosite atât ca loc de tăiere, dar și de vânzare. De asemenea, peștele putea fi procurat în locuri speciale, cum ar fi „Ulita Măjilor” în orașul Iași. Prețul unor alimente ca laptele, brânzeturile, untul, ouăle, păsările de curte apare sporadic în documente, deoarece acestea erau produse, care, în general, se găseau în fiecare gospodărie.

Ca rezultat al prospectării noastre, am delimitat câteva categorii de izvoare documentare indispensabile demersului nostru, precum actele emise de cancelaria domnească, zapisele și izvoadele, condicile de venituri și cheltuieli sau registrele gospodărești întocmite la curțile unor boieri, sămile de venituri și cheltuieli ale unor mănăstiri moldovenești, sămile Vistieriei, relatările călătorilor străini ș.a. Acestea cuprind date prețioase referitoare la prețurile plătite pentru produsele de origine animală, cum ar fi carnea, produsele lactate, peștele, mierea și produsele de origine vegetală, precum cerealele, fructele și legumele etc.

În actele emise de cancelaria domnească și în alte tipuri de documente interne (zapise, izvoade) găsim informații utile asupra problemei aprovizionării Curții domnești și asupra reglementării diverselor situații, inclusiv, legate de prețul stabilit pentru vânzarea anumitor alimente. Astfel, către anul 1700, un anume Chircă, împreună cu soția sa și „coconii noștri” vând părțile lor de moșie din Tufești și „Cotârlești” „*popei Ursului*

din Scânteie”, pentru un poloboc de miere, polobocul fiind apreciat la 25 de lei, vânzare confirmată și mai târziu, printr-o carte domnească din 1712. Spre mijlocul secolului al XVIII-lea se consemna că pentru 300 de drobi de sare la beciul domnesc, cămărașii de Ocna trebuie să dea 30 lei pe oca de sare.

Pentru exemplificarea unei situații legate de prețul stabilit pentru vânzarea unor produse alimentare, menționăm o situație consemnată într-o carte domnească din 1742, din care aflăm că negustorii creștini din Iași trebuiau să se apere de beșleaga din Iași care îi impune la plata unui leu de butea de miere: *„dat-am cartea domnii mele neguțitorilor creștini ce-au făcut neguțitorie de miere aici în Ieși, care jăluiră că-i supără beșleaga de Ieși să-i de câte 1 leu de bute de miere, precum au obicei de dau turcii”*.

O altă categorie specială de izvoare istorice o reprezintă sămile de vistierie, publicate recent de distinsul profesor ieșean Ioan Caproșu. Datele selectate din această categorie de surse documentare reflectă diverse aspecte cu caracter economic și fiscal al țării și cuprind informații răzlețe, dar relevante, în ceea ce privește prețul alimentelor în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Astfel, în luna noiembrie 1762 s-au dat 82 de lei și 60 de bani pe 750 de vedre de vin a banului Ilie Costachi, iar în 1784 se consemna că au fost cheltuiți 43 lei pentru 3 cântare (1 cântar = peste 50 de kg) de miere trimise la Bălți, la Sall Osman-Pash de la Bălți. În anul 1786, un subaltern al pașei de Bender călătorește de la cetatea de pe Nistru la Focșani, trecând prin Gangura, Molești, Hâncești, Lăpușna, Șișcani, Râșești (ținutul Fălciu), Ivănești, Tupilați, Bârlad și Tecuci; pentru oprirea din Lăpușna se cumpără pentru înaltul oficial și suita sa 300 de pâini, 60 de ocă de carne, cinci găini, 50 de ouă, 50 de ocă de orez, 15 ocă de unt și trei ocă de miere, apoi diverse cantități de zahăr, cafea, ceapă, nohot, săpun, piper, lapte, iaurt, lumânări de ceară și de seu, catran, orz, fân și grăsimi, pentru care se plătea din Vistierie suma de 71 de lei și 93 de bani.

O categorie aparte de izvoare documentare ale veacului al XVIII-lea este formată de catastifele întocmite la curțile unor mari boieri ai vremii, în care erau ținute evidențe riguroase ale diverselor aspecte impuse de grija unei bune administrări a acestor gospodării. Astfel, la 1927, N. Iorga publica primul catastif de acest gen, care contura tabloul unei gospodării boierești din Moldova ultimului pătrar al secolului al XVIII-lea. Datorită acestor însemnări scrupuloase, condicile cuprind prețurile unor produse alimentare, care pot astfel fi urmărite pe o perioadă mai îndelungată de timp, de ordinul deceniilor. Spațiul acestei lucrări nu ne îngăduie oferirea unor exemple prea numeroase, astfel încât ne vom opri la câteva liste de cheltuieli întocmite atât în mediul laic, cât și cel ecleziastic.

Din această categorie de izvoare, menționăm catastifele întocmite de membrii familiei Conachi, una dintre cele mai importante neamuri ale secolului al XVIII-lea. Mai exact, este vorba despre datele selectate din patru dintre cele paisprezece condici cunoscute, care acoperă cronologic perioada anilor 1737-1807 și se referă mai ales la administrarea moșiilor și curților de la Umbrărești și Lărgășani. Acestea se găsesc astăzi în colecția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române, o parte fiind donate în anul 1918 de Dimitrie Al. Sturdza, luate de la biserica Bărboi din Iași, în vreme ce o altă parte ajunseseră tot aici, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, aduse de către N. Iorga. Pe moșiile Conăcheștilor se creșteau bovine, ovine, caprine, care furnizau cantitățile de carne și produse lactate necesare consumului intern, totuși o parte din carnea pentru consum era cumpărată, atât pentru consumul trăitorilor pe aceste locuri cât și, ocazional, pentru hrana meșterilor angajați pentru diverse treburi la curțile și pe moșiile Conăcheștilor. Astfel, potrivit însemnărilor din condicile întocmite la curțile boierilor Conachi aflăm că în anul 1775 oca de carne de vacă se vindea cu 2 parale. În același an, se cumpăra oca de sare cu o para, iar „perjele” cu 2 parale ocaua. În ianuarie 1776, se cumpără pentru curtea de la Lărgășeni carne de vacă în două rânduri, o dată 6 oca cu 12 parale, altă dată 3 oca cu 6 parale, iar potrivit unei alte liste de cheltuieli întocmită de vătaful Ștefan Chiriță de la Bujoreni, pentru curtea de aici se cumpără, în 1784, 11 curci și 9 găini cu 5 lei 90 de bani. Prețurile de vânzare a cerealelor, în vara și toamna anului 1778, erau următoarele: 12 parale dimirlia de grâu, 25 de parale cea de secară, la fel ca cea de porumb, în timp ce dimirlia de mălai (mei) se vindea cu tot cu 25 de parale. În același an, vătaful Lupul Manole cumpără pentru meșterii care iezeau morile de la Umbrărești un vițel cu 3 lei și 90 de bani, 2 pui de găină cu 12 bani, pe lângă brânză, unt și vin.

O parte din brânza consumată la curte sau în afara acesteia era cumpărată. Avem în acest sens destule mărturii în condicile Conachi. Astfel, în luna decembrie 1776 se cumpărau 10 oca de brânză cu 30 de bani și alte 5 oca cu 15 bani în luna ianuarie a anului următor, iar în luna noiembrie 1784, se cumpăra o găleată de brânză cu 1 leu și 39 de bani. O parte din cantitatea de unt și brânză cumpărată era destinată oamenilor tocmiți la muncile câmpului și meșterilor însărcinați cu diverse reparații la acareturile de pe moși și la iezitul morilor. În condicile Conăcheștilor găsim însemnări referitoare la consumul de pește, precum cea făcută pentru anul 1776, când se cumpără 3 oca „pește pentru mâncare” cu 6 parale. De asemenea, din toamna anului 1777 până primăvara anului 1778 se mai cumpără „un cântar de crap sărat de la Galați” și alte 43 de oca de pește proaspăt. Pentru „cuconii” lui Gavril Conachi, izvoadele de cheltuieli din anul 1784 consemnează cheltuirea a 87 de parale pe „untdelemn i pești”.

Date exacte privitoare la prețurile unor alimente la mijlocul secolului al XVIII-lea găsim în sama din 1751-1752, întocmită la curtea vistiernicului Toader Palade. Astfel, constatăm că pentru „30 ved(re) de miere ot Urlați” s-au plătit 83 lei și 30 bani, pentru 8 miertă de pâini de la Cimișăni – 10 lei, pentru 1 cântar de pește pentru oamenii de la Brătuleni s-au dat 4 lei, pe 6 pui de găină la Brătuleni – 36 bani. De asemenea, cu 2 lei se putea cumpăra 10 oacă de unt, cu 1 leu și 60 bani – 2 „camine crap sărat la ruși ot Mârzăști” și cu 18 lei – 3 cântare pești la ruși la Brătuleni. Totodată, pentru 4 vedre de brânză „la culesul viilor de la Nicorești” se dădeau 3 lei, pentru 28 de caploni – 7 lei, iar altădată se cumpărau 22 caploni cu 4 lei 114 bani; 3 porci erau cumpărați cu 12 lei; 3 curcani cu 1 leu; 14 oacă carne de vițel cu 1 leu 30 bani; pentru 3 oacă 50 „dramuri zăhar” se achita 3 lei 110 bani; iar o oacă de „icri tescuite” se cumpărau cu 105 bani; 4 oacă de unt cu 1 leu 30 bani și 1.100 „câpățâni curechiu” cu 2 lei ș.a.

De un real folos în deslușirea problemei resurselor alimentare și prețurilor în Moldova secolului al XVIII-lea sunt și catastifele care inventariază veniturile și cheltuielile unor mănăstiri moldovenești. Astfel, potrivit catastifului din 1742, mănăstirea Putna vânduse 3 vaci cu 22 de lei, 9 cârlani cu 9 lei, 15 vedre de miere cu 30 de lei și au cumpărat 4 camene de pește sărat și o „camă moron” cu 5 lei, o „lită de chiper în casă” cu 7 potronici, pentru 1 oacă de stafide, 1 oacă de orez și 1 oacă de tămâie au dat 10 potronici ș.a. În același an, mănăstirea Sucevița pe lângă alte cheltuieli cotidiene, au dat 2 lei pe o oacă de „chiper” și 16 lei pentru 12 „camine pește sărat pentru mâncare lor”, iar din lista cheltuielilor Mănăstirii Neamț aflăm că au cumpărat 1 drob de sare cu 1 leu, 1 oacă de icre negre cu 6 potronici, o „lită de chiper” cu 6 potronici ș.a.

În ceea ce privește relatările călătorilor străini, menționăm în special informațiile găsite în cunoscuta colecție academică de izvoare narative „Calatori străini despre țările române”, editată de un colectiv de cercetători din cadrul Institutului de Istorie „N. Iorga” al Academiei Române. Spre exemplu, în jurul anului 1710, Erasmus Heinrich Schneider, locotenent în armata suedeză, remarca ieftinătatea produselor în Moldova, arătând că „putea fiecare să capete cu bani orice voia: pâine bună, vin, rachiou, miedul cel mai minunat putea fi găsit pe un preț de nimic împreună și cu carnea cea mai bună. Puteai să cumperi un bou pe trei taleri imperiali, un juncan pe un taler sau unul și jumătate”.

Din cele parcurse mai sus, putem constata cu ușurință că izvoarele documentare ne oferă un material prețios în măsură să contribuie la deslușirea unui aspect important al vieții cotidiene, și anume asigurarea resurselor alimentare și a prețurilor în Moldova secolului al XVIII-lea.

Cercetarea întreprinsă se caracterizează printr-un anumit grad de noutate, întrucât problema produselor alimentare și a prețurilor din această perioadă n-a cunoscut o abordare aplicată la aspectele vieții cotidiene, fiind tratată în contextul temeii mai generale referitoare la relațiile agrare, economia rurală și raporturile sociale dintre stăpânitorii de moșii și țărani.

Bibliografie:

Bacumencu-Pîrnău L., Amăriuței M.-Cr., Bejenaru L., Stanc S., *Aspects of Animal Husbandry and Meat Consumption in Southern Moldova (the Second Half of 18th Century) Case Study: Domain of Boyars Conachi*, in: Bulletin of University of agricultural Sciences and Veterinary Medicine Cluj-Napoca. Animal Science and Biotechnologies, vol. 69 (1-2), 2012, p. 175-184.

Bogdan I., *Sămile mănăstirilor de țară din Moldova pe anul 1742*, in: Buletinul Comisiei Istorice a României, vol. I, 1915, p. 276).

Caproșu I. (ed.), *Sămile Vistieriei Țării Moldovei*, vol. I (1763-1784) și vol II (1786-1798), Iași, 2010.

Caproșu I. (ed.), *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. V (1741-1755), Iași, 2001.

Iorga N., *O gospodărie moldovenească la 1777, după socotelile cronicarului Ioniță Canta*, in: Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, VIII, 1928, p. 105-116.

Iorga N., *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol VI. *Cărți domnești, zapise și răvașe*, București, 1904.

Lemny Șt., *Sensibilitate și istorie în secolul XVIII românesc*, București, 1990.

Mîrza M., *Socotelile vistiernicului Toader Palade cu diecii de vistierie, după un catastif de la mijlocul secolului al XVIII-lea*. In: Ioan Neculce, s.n., XVI-XVIII, 2010-2012, p. 115-133.

Păltănea P., *Neamul logofătului Costache Conachi*, București, 2001.

Sion Ion T., *Umbrărești. Vatră milenară de istorie*, Focșani, 1999.

Stoicescu N., *Cum măsurau strămoșii. Metrologia medievală pe teritoriul României*, București, 1971.